

VNG Position paper voor het Rondetafelgesprek Werkende Armen 7 maart 2019

Gemeenten: een toekomst zonder werkende armen

Onzekerheid over een dak boven je hoofd, eten op tafel, betaalbare en toegankelijk zorg, een sluitend 'huishoudboekje' en schulden verminderen het welzijn van mensen en beperken de mentale ruimte om een weg uit deze situatie te vinden. Bestaanszekerheid, werken moet lonen en het werken aan een schuldenzorgvrije toekomst zijn volgens gemeenten belangrijke puzzelstukjes naar een inclusieve samenleving.

Omvang werkende armen in Nederland

Uit de recente SCP-studie¹ blijkt dat er in 2014 ongeveer 320.000 werkende armen (4,6% van alle werkenden) waren. Daarvan werkten er 175.000 in loondienst, en 145.000 als zelfstandige. In Nederland stijgt het aandeel werkende armen sinds 1990. Er bestaan in Nederland verschillende definities van (het risico op) armoede en werkende armen². Gemeenten zien op basis van hun armoedemonitor dat er meer groepen in de gemeente niet rond kunnen komen van hun besteedbaar inkomen. Ook deze inwoners rekenen gemeenten tot de doelgroep werkende armen. De doelgroep kan dus nog groter zijn dan het rapport van SCP doet vermoeden. Om gezamenlijk iets te kunnen

doen aan armoede in Nederland zullen Rijk, gemeenten, SCP, CPB, CBS, SER en Kinderombudsman eerst gezamenlijk moeten bepalen wat armoede in Nederland is.

Bestaanszekerheid: in gezamenlijkheid meters maken

Bestaanszekerheid gaat over het hebben van voldoende en stabiel inkomen. Gemeenten werken hard aan laagdrempelige dienstverlening voor financieel kwetsbare inwoners. Maar we kunnen als gemeenten nog zo vraaggericht werken, het organiseren van bestaanszekerheid is een vraagstuk van de gehele samenleving. Veel problemen van werkende armen

1 SCP-studie Als werk weinig opbrengt: werkende armen in vijf Europese landen en twintig Nederlandse gemeenten https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2018/Als_werk_weinig_opbrengt

2 <https://www.cpb.nl/publicatie/verkenning-naar-eenduidige-indicatoren-kinderarmoede>

kan een gemeente niet oplossen met armoedebestrijding:

- Stijgende vaste lasten en achterblijvende inkomens, het netto inkomen komt steeds meer onder druk te staan;
- Sterke flexibilisering van de arbeidsmarkt (0-uren contracten, gedwongen of schijnzelfstandigheid, opknippen van voltijdbanen in laagbetaalde deeltijdbanen en toegenomen marktwerking);
- De groei van de cao-lonen bleef achter bij de inflatie, waardoor middeninkomens in de verdrukking komen³.

De structurele oorzaken die de bestaanszekerheid van werkende armen ondermijnen moeten worden aangepakt. En wel met concrete maatregelen van Rijk, gemeenten maar ook werkgevers. Pas dan kunnen we in gezamenlijkheid meters maken. Daarom dringen we aan op **acht concrete maatregelen**. Om onze rol als gemeente goed te kunnen vervullen, zullen wij doorlopend de benodigde randvoorwaarden⁴ van de Rijksoverheid agenderen⁵.

Dit is hét moment om grotere ambities waar te maken. Hiervoor is het nodig dat:

- iedereen voldoende inkomen heeft om van rond te komen;
- de vaste lasten in verhouding staan tot de inkomsten;
- mensen in staat zijn gezonde financiële keuzes te maken;
- wanneer dit (tijdelijk) niet lukt, wordt ondersteuning geboden om het (financiële) leven weer op de rit te krijgen en te houden.

Acht actiepunten

Maar willen we onze ambitie waarmaken voor bestaanszekerheid dan is samenwerking tussen gemeenten, Rijk en samenleving noodzakelijk. En is het tijd om van onderzoek en analyse over te gaan naar gezamenlijke actie. We stellen hierbij de volgende acties voor:

1 *Zorg voor een integrale aanpak van werkende armen*

Het is van belang om armoede niet alleen aan te pakken via het klassieke armoedebeleid - door het bieden van inkomen, inkomensondersteunende en

participatiebevorderende voorzieningen - maar ook via ambities op andere beleidsterreinen zoals de betaalbaarheid van de energietransitie en voldoende betaalbare woningen of doelstellingen op het terrein van zorg & gezondheid.

2 *Inkomenszekerheid in een flexibele arbeidsmarkt*

De flexibilisering van de arbeidsmarkt, maar ook de steeds complexere samenstelling van het bijstandsbestand, brengt met zich mee dat uitkeringsgerechtigden doorgaans eerst werkervaring opdoen door het aanvaarden van tijdelijk werk of deeltijdwerk. Voor een ander deel geldt dat een voltijds baan een stap te ver is. De wetgeving op dit punt is echter nog steeds vrij rigide: je bent (volledig) aan het werk óf je hebt een uitkering. Dit kan ertoe leiden dat bijstandsgerechtigden tijdelijk werk of deeltijdwerk vermijden, omdat hun inkomenszekerheid hierdoor in het geding komt: krijg ik weer een uitkering als het tijdelijke werk is afgelopen? Worden mijn inkomsten uit deeltijdwerk wel goed en op tijd verrekend? Etc. Willen we de uitkeringsgerechtigden inkomenszekerheid kunnen bieden dan is een snelle en juiste verrekening van inkomsten uit (deeltijd)werk van belang, temeer daar deze doelgroep veelal maandelijks wisselende inkomsten heeft. Op dit punt hebben gemeenten de volgende wensen:

- beschikking hebben over actuele gegevens van bijvoorbeeld de polisadministratie (UWV, SVB) en;
- afspraken met de Belastingdienst over de juiste toekenning van toeslagen zodat verrekeningen achteraf (m.n. terugbetalingen) tot het uiterste minimum worden beperkt.
- Voorts willen gemeenten met het Ministerie van SZW en Financiën onderzoeken welke maatregelen er genomen kunnen worden om te bereiken dat het aanvaarden van werk ook leidt tot de verbetering van de financiële positie van de (voormalige) bijstandsgerechtigde. Dit geldt niet alleen voor inwoners die uitstromen uit de bijstand maar ook doorstromen naar beter betaald werk.

3 *Vraag werkgevers en vakbonden advies over bestaanszekerheid voor mensen met lage en middeninkomens en pak de structurele oorzaken aan*

De manier waarop wij in Nederland bestaanszekerheid hebben georganiseerd, lijkt steeds minder

3 https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2018/Als_werk_weinig_opbrengt

4 https://vng.nl/files/vng/publicaties/2018/20170212_position_paper_schulden_vng_divosa_rondetafelgesprek_12_februari.pdf

5 <https://vng.nl/onderwerpenindex/werk-en-inkomen/armoedebeleid-en-schuldhelpverlening/nieuws/aandachtspunten-ao-schulden-en-armoede-14-februari>

efficiënt. Onderzoeken van onder andere het SCP⁶, de SER⁷, WRR⁸ en de Kinderombudsman⁹ voeden onze zorgen. Als het gaat om werkende armen dan is in onze ogen een belangrijk punt dat het netto minimumloon onvoldoende meegestegen is met de stijgende vaste lasten van huishoudens. Het betaalbaar houden van vaste lasten is óók een taak van de Rijksoverheid.

Wij zijn verheugd over de motie¹⁰ die het kabinet oproept de SER een verkenning te laten uitvoeren naar werk en armoede onder verschillende groepen in Nederland. Gezien het grote maatschappelijke belang vinden wij dat de SER ook een advies zou moeten uitbrengen over concrete korte- en langetermijnoplossingen. Hierin zou o.a. gekeken moeten worden naar de minimumlonen voor werkende armen in loondienst en de ondergrens voor het minimum uurloon bij zzp'ers.

De verkenning en het advies moeten tot stand komen met directe betrokkenheid van gemeenten. Wij zijn graag bereid een bijdrage te leveren aan het advies. Ook de inbreng van andere deskundigen uit het veld, zoals ervaringsdeskundigen en professionals is hierbij gewenst.

4 *Systeemvereenvoudiging is de beste preventie: doolhof van toeslagen, voorzieningen en inkomensondersteuning gaat voorbij aan wat mensen aankunnen*

Hoe lager het inkomen van inwoners is, hoe ingewikkelder het systeem om voldoende inkomen te verwerven. Het stelsel van tegemoetkomingen en (belasting) regelingen is complex, met verschillende definities, aanvraagprocedures en verantwoordingssystematiek. De taal in brieven van de overheid en andere instanties is vaak niet eenvoudig. Mensen ontvangen hun inkomen uit meerdere bronnen, op meerdere betaaldata in de maand. Dit maakt het voeren van een gezonde financiële huishouding complex, zeker met de stress die het leven in armoede en schulden met zich meebrengt. Laten we het eenvoudiger maken!

5 *Neem het incassobeleid van het Rijk onder de loep: sociaal Rijksincassobeleid kan veel leed voorkomen*

Het kabinet werkt aan de concretisering van de Rijksincassovisie. Wij adviseren om te komen tot concrete korte- en lange termijn acties. Wij zijn graag bereid een bijdrage te leveren.

6 *Help gemeenten om het bereik te vergroten*

Hoe kunnen gemeenten werkende armen bereiken én wat kunnen gemeenten dan vervolgens betekenen? Wij stellen voor om gezamenlijk, als Rijk en gemeenten, terug te gaan naar CBS, CPB en SCP om te komen tot een helpende oplossing voor gemeenten. Gemeenten hebben een heldere definitie en gegevens nodig om van elkaar te kunnen leren. Daarnaast zouden wij het volgende verzoek bij CBS, CPB en SCP willen neerleggen: Kunnen CPB, CBS en SCP aan gemeenten laten zien hoe groot hun 'doelgroep' is en waar die woonachtig (buurt/wijkniveau) zijn? Op basis van die informatie kunnen gemeenten gericht aan de slag met het opzetten van interventies, zodat zij worden ondersteund om het bereik te verbeteren. De vraag is wel waarin gemeenten vervolgens kunnen ondersteunen. En wat onze invloed is in een tijd van flexibilisering van de arbeidsmarkt, technologische ontwikkelingen en een afnemende werkzekerheid? Moet de reikwijdte van het minimale beleid worden vergroot (denk aan huishoudens op 120% van de norm en hoger die nu niet meer in aanmerking komen voor inkomensondersteunende regelingen)?

7 *Neem belemmeringen in privacy en gegevensuitwisseling weg: dit maakt outreachend werken makkelijker*

Maak het mogelijk dat er ten behoeve van de dienstverlening aan financieel kwetsbare inwoners gebruik kan worden gemaakt van gegevens die al bij de overheid (de Belastingdienst) bekend zijn, waardoor sneller en eenvoudiger kan worden vastgesteld dat zij tot deze doelgroep werkende armen behoren. Gemeenten willen hun bereik vergroten maar hiervoor is dan wel een grondslag nodig in de huidige wet- en regelgeving (Participatiewet). Wanneer het niet mogelijk is dat hiertoe het bestaande Suwinet wordt gebruikt, geef dan aan welke alternatieven het ministerie van SZW hiertoe ziet en op welke termijn deze gerealiseerd zouden kunnen worden.

8 *Goed werkgeverschap en coalities met grote werkgevers*

Niet alleen gemeenten maar ook andere partijen hebben een voorbeeldfunctie wat betreft goed werkgeverschap en het bieden van inkomens- en bestaanszekerheid. Kleine oproepcontracten en banen die meer lijken op zzp-constructies (zonder goede secundaire arbeidsvoorwaarden als vervoer/opleiding/persoonlijke ontwikkeling) vergroten het

6 https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2016/Armoede_in_kaart_2016/Armoede_in_kaart_2016

7 <https://www.ser.nl/nl/publicaties/opgroeien-zonder-armoede>

8 <https://www.wrr.nl/publicaties/rapporten/2017/04/24/weten-is-nog-geen-doen>

9 <https://www.dekinderombudsman.nl/ul/cms/fck-uploaded/2017.12.05RapportAllekinderenkansrijk.pdf>

10 Motie Peters en Van Brenk over aandacht voor de groeiende groep werkende armen (35 00 XV, nr. 52)

risico dat huishoudens snel onder de armoedegrens terecht komen. Ook zou het Rijk een rol kunnen nemen in het vormen van een coalitie met de grootste werkgevers in de branches met lage lonen om hun werknemers vanuit goed werkgeverschap te wijzen op regelingen. Daarnaast heb je als werkgever zorg voor werknemers met (problematische) schulden, want een financieel gezonde en veerkrachtige werknemer werkt met meer aandacht en heeft ruimte om vooruit te kijken.

Zie ook

- Gezamenlijke brief VNG, Divosa, NVVK, Sociaal Werk Nederland en LCR (februari 2019)
<https://vng.nl/onderwerpenindex/werk-en-inkomen/armoedebeleid-en-schuldhelpverlening/nieuws/aandachtspunten-ao-schulden-en-armoede-14-februari>
- Position paper VNG en Divosa (2018)
<https://vng.nl/onderwerpenindex/werk-en-inkomen/armoedebeleid-en-schuldhelpverlening/publicaties/position-paper-voorkomen-en-aanpakken-van-problematische-schulden>
- Gezamenlijke brief VNG, Divosa, NVVK, Sociaal Werk Nederland en LCR (juni 2018)
<https://vng.nl/files/vng/brieven/2018/gezamenlijke-reactie-voor-ao-brede-schuldenaanpak-20180614.pdf>

Februari 2019